

FILÓ CSILLA

Értékek, értékválasztások. Értékes választások?

Lokális beruházások az emberi erőforrásokba az Ormánságban

Dolgozatomban az ormánsági kistérség társadalmi, gazdasági fejlesztési lehetőséget, a lehetőségek kihasználását vagy ki nem használását szeretném bemutatni néhány fejlesztési projekten keresztül, melyek meghatározóak voltak az elmúlt évtizedben a térség életében, fejlődésében és abban, hogy a XXI. század elején a tudásalapú társadalom korában az ott élő emberek szinte reménytelenségre vannak ítélve, vagyis a „periféria perifériáján” [Tóth J 1996] élnek.

Ilyenkor mindig felmerülnek kérdések, hogy kinek, vagy minek róható fel a mára kialakult helyzet, miért nem történtek fejlesztési folyamatok, amelyek felzárkózást hoztak volna a kistérségnek. Miért nem korszerű fejlesztési módszerekkel indukálták a folyamatokat? Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket tehetünk fel, de ez az idő már nem a kérdések feltevésének az ideje, hanem a megfontolt megtervezett térség és társadalomfejlesztésnek az időszaka kell, hogy legyen.

E fejlesztések meghatározó eleme, hogy bármilyen társadalmi fejlődés, csak a különböző területek egymással kapcsolatban álló, egymásra vonatkoztatott együttes mozgásával érhető el. Nem lehet eredményes egyetlen olyan fejlesztési stratégia, amely nem számol a szellemi szféra, a humánerőforrások adott minőségével és fejlesztési lehetőségével.

Az előttünk álló évszázad, azzal, hogy az információk továbbításának és raktározásának, valamint a kommunikációnak eddig ismeretlen eszközeit vonultatja fel előttünk, kettős feladat elé állít bennünket. Ezért a humánerőforrás fejlesztésnek kitartóan és hatékonyan kell egyre több, a kognitív civilizációhoz alkalmazkodó ismeretet és szakértelmet közvetíteni, mivel a jövő ezt igényli. Egyidejűleg azonban az oktatásnak kell megtalálnia és kijelölnie azokat a pontokat is, amelyek alapján megtanulunk gazdálkodni az információval, és ki kell jelölnie az egyén és a közösségi fejlődés útját is. Amennyiben ez nem történik meg, felmerül annak a kockázata, társadalmunk széttagoódik: lesznek, akik a dolgok értelmezésére, és lesznek, akik a dolgoknak csak a felhasználására képesek, illetve lesznek olyanok is, akik marginalizálódnak; vagyis a társadalomban elkülönülnek azok, akik tudnak, azoktól, akik nem tudnak. A kognitív társadalom számára az e csoportok között fellépő eltávolodás csökkentése az igazi tét.

Az elmúlt években azt kutattuk, hogy van-e jelentősége a kognitív társadalmi pozíciónak a versenyképesség és a fejlettség regionális különbségeinek alakításában, vagyis értelmezhető-e új területi egyenlőtlenségi tényezőként a tudásalapú társadalmi fejlettség. Mára ez a kérdés úgy hangzik, hogy milyen volumenű lemaradást okoz, ha az egyes személyek és ennek következményeképpen bizonyos régiók nem birtokolják azokat a kompetenciákat, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy hatékonyan és innovatívan be tudjanak kapcsolódni a XXI. század kultúrájába.

Az az általánosan elterjedt nézet, mely szerint a gazdaság és a kultúra két különböző területe a társadalomnak, igen felületes. Ez az elképzelés nem veszi figyelembe azt, hogy a kulturális élet virágzása a társadalomban az egyik legfontosabb dolog, ha nem a legfontosabb forrása mindenféle gazdaságnak. A gazdaság belső fejlődése a kultúra életerejétől függ. A kultúra az, amely a gazdaságot működteti, nem pedig fordítva.[Bendixen 1995]

A kultúra nemcsak értékekből, életmódból áll, hanem anyagi világból is, s a jelen viszonyai között innovatív, újat alkotó emberi kompetenciákból.

E kompetenciákat kialakításának eszköze az emberi erőforrások fejlesztése. Korábban e fejlesztési folyamatot úgy tekintették, mint annak a tudásnak és képességeknek a megszerzése, ami bizonyos munkakörök betöltéséhez szükségesek annak érdekében, hogy a munkaerő hatékonyabban eredményesebben tudja a feladatokat elvégezni. Mára ez a fogalom sokkal tágabb értelmezést nyert.

A humán erőforrás fejlesztés alapjául szolgál két egyformán fontos célnak az egész életen át tartó tanulás terén: a tevékeny állampolgárságra képzés támogatása valamint a foglalkoztathatóság elősegítése. A tevékeny állampolgárságra képzés középpontjában az áll, hogy az emberek részt vesznek-e, és ha igen, hogyan a társadalmi és gazdasági élet minden területén, ennek során milyen esélyekkel és kockázatokkal kell számolniuk, és ennek következtében milyen mértékben érzik úgy, hogy ahhoz a társadalomhoz tartoznak, amelyben élnek, és annak alakításába beleszólásuk van.

A legtöbb ember számára életük nagy része során a fizetett munka jelenti a függetlenség, önbecsülés és jólét alapját, és ezért a fizetett munka kulcsfontosságú az emberek általános életminősége szempontjából.

A foglalkoztathatóság – a képesség egy állás megszerzésére és megtartására – nemcsak a tevékeny állampolgárság alapidimenziója, hanem ugyanilyen döntő feltétel az „új gazdaságban” a teljes foglalkoztatottság elérése és a lakókörnyezete versenyképességének és jólétének fokozása érdekében. A foglalkoztathatóság és a tevékeny állampolgárság egyaránt a megfelelő, naprakész tudás és készségek függvénye, általuk válik lehetővé a gazdasági és társadalmi életben való részvétel és az ahhoz való hozzájárulás.

A fent leírt néhány, mára már a kognitív társadalmi tudatban általánosságnak számító gondolat tükrében bemutatom az Ormánság kistérséget és azokat a fejlesztési koncepciókat, stratégiákat, amelyeket az utóbbi évtizedben készített a térség szakértők bevonásával.

A térség földrajzi és gazdasági bemutatása

Ez a táj – a Dráva ártere – vizes, mocsaras, lápos vidék volt. Első lakói a vizenyős területekből kiemelkedő „ormákra” építkeztek. Falvaik együttese így alkotta meg az Ormánságot. Az Ormánság hazánk történelmi kistája. Határmentisége elzárta a gazdasági fejlődés gyors folyamataitól – ugyanakkor ennek révén megőrizte táji, természeti, néprajzi, építészeti értékeit. Az itt barangoló turista az érintetlen természet és az érintetlen múlt örökségével találkozik.

Az Ormánságban évszázadokon át református magyarok éltek. Festett kazettás templomaik az ősi magyar jelképrendszer legszebb elemeit hordozzák, az ormánsági kultúra forrás szerepét biztosítják.

Az itt élő magyarság szoros kapcsolatot tartott fenn a Drávazug horvát falvaival. Ma a baranyai horvát falvak az élet sok területén kapcsolódnak az Ormánsághoz, ugyanakkor megőrizték nemzetiségi hagyományait, nyelvüket, viseletüket is.

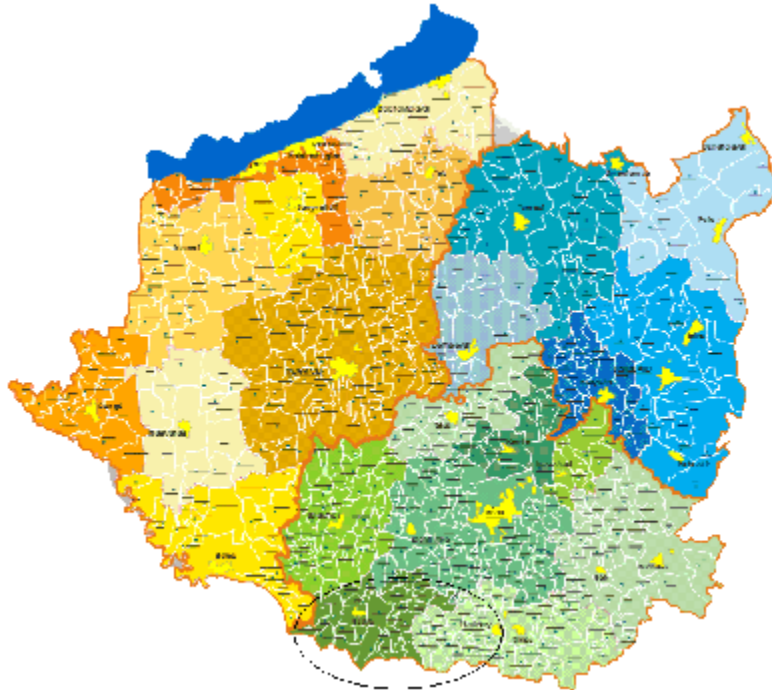
A térség lakosságának egy része roma. Falvaik sajátos kultúra jegyeit viselik, lakói az ősi cigány mesterségek művelése mellett napjaink életlehetőségeivel keresnek kapcsolatot. A sellyei (Ormánság) kistérség Baranya megye déli részén található. A sellyei kistérség területe 570 km², néprajzilag 47 település valamint a térségfejlesztési programokba bekapcsolódott 5 község alkotja. A 21.000 fős kistérség egyetlen városa a 3.300 lelket számoló Sellye, mely központi funkciót tölt be az oktatás, a kultúra, az egészségügy és a foglalkoztatás terén is.

Településszerkezet, népesedési jellemzők

A kistérséget az elaprózódott településszerkezet jellemzi, ahol a falvak lélekszáma igen alacsony. A megyében ez a kistérség, ahol az aprófalvak aránya meghaladja a 90%-ot.

A népességfogyás, mint az ország legtöbb területét, e kistérséget is jellemzi. A népességet illetően az Ormánságban a kedvezőtlen folyamatok már hosszú évtizedekkel korábban megindultak.

1949 után intenzív, gyors elvándorlás kezdődött, amikor a területet határsávvá nyilvánították, s mint ilyen, nem részesülhetett központi fejlesztési forrásokból. A terület elvesztette népességének egyharmadát, de valójában a veszteség jóval nagyobb volt, hiszen a fiatal generáció, az ambiciózusabb, kreatívabb vagyonosabb réteg hagyta el a térséget, s helyükre alacsony műveltségű, a térségtől eltérő viselkedésmintájú lakosság települt be.

Az Ormánsági kistérség a dél-dunántúli régióban

Gazdasági jellemzők

A KSH a kistérségek fejlettségi különbségeit vizsgálva a kistérséget a legrosszabb kategóriába, a lemaradó kistérségek közé sorolta. Az Ormánság egyike az ország kilenc leghátrányosabb kistérségének. Az infrastrukturális hiányokon túlmenően iparral, komolyabb gazdasági bázissal nem rendelkezik, intézményrendszere gyenge, s az adott földrajzi elhelyezkedés rossz mezőgazdasági adottságokkal, fejletlen gazdálkodási és művelési kultúrával párosul.

A gazdaság fejletlensége valamint az aprófalvas településszerkezet a foglalkoztatottságra is rányomja bélyegét. A kistérségben folyamatosan 30% körüli a munkanélküliségi ráta. Az itt élők elhelyezkedését az is nehezíti, hogy a munkanélküliek nagy része alacsony iskolai végzettségű, jó része csak 8 általánost (vagy még annyit sem) végzett. A térségben jellemző a kvalifikált réteg elvándorlása egyrészt a munkalehetőség, másrészt az életszínvonalbeli különbségek miatt.

A közlekedési infrastruktúra fejletlensége komoly akadályát képezi a gazdaság fejlődésének. A térség közúthálózatának hossza jó ideje gyakorlatilag változatlan, a legszükségesebb felújítások mellett állaga folyamatosan romlik. Az Ormánságban például első illetve másodrendű főút egyáltalán nincs. A térség vasúti megközelítését mellékvonalak biztosítják. Az Ormánságban vasúti szállítás több szakaszon korlátozott tengelynyomású, jelentős távolságon 20 km/ó pályasebességgel történik.

Természeti környezet, a Duna-Dráva Nemzeti Park

A Dráva-menti terület sajátos élővilága, különösen növényvilága növényföldrajzi elhelyezkedésére vezethető vissza. A Dráva holtágai melletti eredeti formában megmaradt élőhelyeken olyan különleges fajok is fennmaradtak melyek a világon, más helyen már nem lelhetőek fel. A terület értékeit felismerve a környezet és területfejlesztési miniszter a 7/1996. (IV. 17.) KTM rendeletével védetté nyilvánította a területet, és e rendelettel létrehozta a Duna-Dráva Nemzeti Parkot. A kedvező adottságok ellenére a térség idegenforgalma kedvezőtlen képet mutat. Ennek egyik fő oka az elzártság.

Mezőgazdaság, ipar

Az ágazatban a nagyüzemi gazdálkodás általános válsága tapasztalható. A rendszer-változás utáni első évtized hüen tükrözi a korábbi és egyben a kormányzati szándékokat az agrárium átalakulásával kapcsolatban. A térségben az országos átlagnál sokkal rosszabb körülmények alakultak ki. A szántóföldek minősége nem éri el a 10 AK/ha átlagot sem. A volt agrár nagyüzemek néhány kivételtől eltekintve tönkrementek. Az elmúlt időszakban, az egész térségben komoly befektetés, beruházás nem történt mely a térség foglalkoztatási gondjain enyhített volna. A fenti kényszerhelyzet miatt így a termőföld maradt az egyetlen, mely a térség lakossága nagy részének megélhetését biztosítja.

A mezőgazdasági alaptervekenységet tekintve a megtermelt termékek meghatározó részét már családi gazdaságok állítják elő. Az eltelt időszakban az ormánsági dinnye jó ízét, zamatát már az ország megismerhette.

A sellyei kistérségben az ipar soha sem volt meghatározó.

Kereskedelem

A térség aprófalvas településszerkezete a kereskedelmi ellátás szempontjából is nehézségeket okozott. A rendszerváltást megelőzően normatív állami támogatással volt csak megoldható az alapellátás biztosítása e térség kistelepüléseinek. A rendszerváltást követően ugrásszerűen megnőtt a kereskedelemben a kényszervállalkozások száma, így ebben a térségben is.

A térség országon belüli elhelyezkedése, az elhúzódó délszláv válság, mind abban az irányban hatottak, hogy a multinacionális cégek logisztikai útvonalai elkerülték a térséget. A térségben működő kereskedelmi vállalkozások, és magánvállalkozók tevékenységére rányomja bélyegét a térségre jellemző, az országos átlagos ki-magaslóan meghaladó munkanélküliség, illetve az ebből eredő vásárlóerő hiánya. Ezért napjainkra már tendenciaként jelentkezik, hogy a korábbi kényszervállalkozók a kistelepüléseken egymást követően zárják be üzleteiket, egyre több település néz szembe a helyi bolt hiányából adódó ellátási problémákkal.

Munkaerőpiaci helyzet

A foglalkoztatás a szocializmus időszakában főként a nagyüzemi gazdálkodásra korlátozódott. E mellett sok térségi munkavállaló talált munkát a megyeszékhelyre települt vállalatoknál. A rendszerváltás utáni időszakban a gazdasági helyzet általános romlásának első vesztesei az ingázók voltak, de a termelőszövetkezetek jó része is felszámolásra került. Néhány kistelepülésen működnek gazdasági társaságok, s a kereskedelem és szolgáltatás területén megnőtt a vállalkozók száma, de a társaságok sűrűsége alacsonyabb az országos átlagnál és a területi elosztást tekintve az átlagnál koncentráltabban jelenik meg.

A nem jogi személyiségű gazdasági társaságok és az egyéni vállalkozások a térségben elsősorban vannak jelen, foglalkoztatási szempontból nem meghatározóak, és főként a kereskedelemben és a szolgáltató ágakban találhatók. A mezőgazdaság területén a vállalkozási jelleggel működő gazdálkodás egyre nagyobb teret hódít, de a foglalkoztatottsági szint jelentős növekedését ez még nem eredményezte.

Összességében a körzet az ország azon térségei körébe tartozik, amelyekben a legnagyobb foglalkoztatók a jellemzően költségvetési forrásokból működő szolgáltatások, vagyis a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy.

Megállapítható, hogy az elmúlt egy év alatt ellentétes folyamatok zajlottak le a kistérségben. Azokban a régiókban, ahol eddig is magas volt a munkanélküliségi mutató, tovább romlott a helyzet, míg a viszonylag kedvezőbb helyzetű körzetekben javulás következett be.

Baranya megyében a legkritikusabb helyzetű térség a sellyei, a munkanélküliségi ráta értéke az előző évben átlagosan 29,3% volt, amely az idei évben 3,2 % ponttal tovább romlott.

Figyelmeztető jel a bejelentett munkaerő-igények és a foglalkoztatni kívánt létszám iskolai végzettség szerinti megoszlása, mivel a kereslet elsősorban alacsony iskolai végzettségű, kvalifikálatlan munkaerőre és az alacsony jövedelmet ígérő munkahelyekre koncentrálódik.

A feltárt jellemzők alapján megállapítható, hogy a KSH nem véletlenül sorolta a kistérséget a leszakadó régiók sorába. A társadalmi, gazdasági elemzések után a térség fejlesztési koncepcióit vizsgálva egyértelműen kitűnt, hogy a rossz ökonómiai

mutatók mellett a legnagyobb probléma, hogy az adott lehetőséget sem tudja a térség kihasználni a megfelelő humánerőforrás háttér hiányában.

Az elmúlt 10 év térség- és területfejlesztési projekteket elemezve arra a megállapításra juthatunk, hogy minden jó szándék ellenére a kistérség kimondva kimondatlanul, de a saját tudatlanságának csapdájába esett bele.

A fejlesztési projektek bemutatása

E fejezetben válogatás nélkül felsorolom az 1995 – 2002 között alkalmazott projekteket, amelyek prioritást élveztek a térség fejlesztésében.

- 2002. Projekt a 67. sz. főút országhatárig történő meghosszabbításáért
- 2002. Az Ormánság erdészeti értékeinek védelme
- 2001. „Életfa projekt” – a kistérség stratégiai céljainak meghatározása és fejlesztési projektjeinek kidolgozása a lakosság bevonásával
- 2001. Gyógy és fűszernövény térségi menedzser
- 2000. A térség vasútvonalán történő személyszállítás fenntartása
- 2000. Közúti fasorok kivágásának mérséklése
- 2000. Közvilágítás korszerűsítése
- 2000. Drávai Kishajós vizitturizmus
- 1999. Dél-Dunántúli Régió Kistérségi Társulásainak felkészítését szolgáló képzési programcsomag és helyzetfeltárás elkészítése az EU SAPARD program követelményeinek megfelelő programok kialakításának, fogadásának és megvalósításának érdekében
- 1999. Duna-Dráva Nemzeti Park idegenforgalmi hasznosítása
- 1997 – 2003. Közmunkaprogramok
- 1998. Erőforrástérkép
- 1997. Az agrár-környezetvédelem
- 1997. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerbe belépés
- 1997. Termékpályás szövetkezet megvalósítási tanulmány
- 1996. Civil szerveződések erősítése
- 1995. Teleház
- 1995. Erdősítés

Látható, hogy a megvalósult projektek között nem nagyon találunk olyan programot, amely a humánpotenciál javítását, vagyis az emberi erőforrások fejlesztését tűzné ki célul. Az láthatjuk, hogy a kistérség is beleesett abba a fejlesztési csapdába, melyet a 90-es években a legtöbb kistérség is követett, hogy látványos (telefon, közvilágítás) beruházási programokkal próbálták a fejlesztők rátermettségüket bizonyítani, vagy közmunkaprogramokkal kiváltani a szociális ellátásokat, amelyről a térség lakossága elhitte, hogy komoly fejlesztési projektek vannak kilátásban. Persze nem volna szép, ha ezen igyekezeteket nem értékelnénk, csak arra szeretnénk rávilágítani, hogy az elmúlt időszak fejlesztési programjai mennyivel hatékonyabbak lettek volna, igaz nem látványosak, hiszen a megszerzett kompetenciákat nem lehet „kiállítani” a falvakban, mint fejlesztési attrakció, és egyik napról a másikra nem lehet átváltani a megszerzett készségeket kenyérre és tejre, de a jövő fejlődésének alapja kellene, hogy legyen a kreatív tudás, az információk hasznosítása, amely az ott élő lakosság életminőségén is változtatni tudna).

-
-
- A térség- és vidékfejlesztés általánosan megfogalmazott céljai Magyarországon a 90-es években:
 - a tartalmas élet és az értelmes munka lehetőségeinek a megteremtése;
 - az infrastruktúra (elsősorban az úthálózat, a közlekedés és a telematika) fejlesztése;
 - a terület és a települések népességeltartó és -megtartó képességének növelése;
 - a vidéki térségek vonzóvá tétele sokféle ember és minden korosztály lakó- munka- és üdülőhelyeként;
 - a táj és a természet ökológiai értékeinek felmérése, megőrzése, a biodiverzitás megtartása;
 - a hatékony és mégis környezetkímélő, fenntartható mezőgazdaság és piaci viszonyainak fejlesztése, ökológiai és biogazdálkodás;
 - a helyi innovációs képességek, az ipar, a kis és középvállalkozások, a kézműves-ség támogatása;
 - a népművészet, a hagyományok és a kulturális örökség (újraélesztése,) ápolása,
 - az együttműködés, a közösségek és a civil társadalom fejlesztése. [Bálint, Juhász, Nemes, Bálint 2000.]

A fentiekből kitűnik, hogy hazánkban a humán erőforrás fejlesztést nem tekintették a területfejlesztés alapjának, hanem csak kiegészítő eszközének.

Az a szemlélet, amely az emberi erőforrások termelését a nem emberi erőforrások termelése mögé helyezi, és nem egy szintre vele, több leegyszerűsítés következménye.

- a társadalmi reprodukció helyettesítése a gazdasági reprodukcióval,
- a gazdasági reprodukció helyettesítése az anyagi javak termelésével,
- a gazdasági reprodukció eredményei mindig látványosabbak és rövidebb idő alatt szemléltetnek.

Ezt a szemléletet ökonomizmusnak (leegyszerűsítő gazdasági szemléletnek) szokták nevezni. A hiányos és hibás közgazdaságtani analógiák zavarják a társadalmi reprodukció megértését, mert az összefolyamat számos, lényeges mozzanatát figyelmen kívül hagyják, illetve periférikus jelentőségűnek tekintik. [Gáspár 1995.]

Az ökonomista megközelítés szemléleti korlátait világosan mutatja, hogy az emberi erőforrások termelését és fejlesztését a gazdasági szempontból improduktív tevékenységek közé sorolja. Ez a szemlélet rosszul orientálja a társadalompolitikai törekvéseket, amelyek a helytelenül improduktívnak minősített területek számára rosszul irányzott újraelosztást jelentenek.

A mai területfejlesztési programokban nincs olyan sikertörténet, amely csupán a szűken értelmezett gazdasági növekedéssel megmagyarázható lenne. A termékeny egyensúlytalanság, a maximális hozam mindenestre szükségképpen feltételezi az emberi erőforrások (azon belül: az emberi tőke) termelésének prioritását.

Az emberi erőforrások termelésének a társadalmi reprodukcióban elfoglalt helyét azért nehéz megérteni, mert az emberi erőforrások termelése többszörösen összetett folyamat, amely legalább a következő, egymást elmélyítő részfolyamatokból áll:

- a biológiai életképesség termelése,
- az alapadottságok (a kézben, a lábban és a fejben rejlő emberi lehetőségek) termelése,
- a szociális életképesség termelése,
- a társadalmilag szükséges általános képességek termelése,

- a társadalmilag szükséges speciális képességek termelése,
- a felnőtt életfeladatok ellátásához szükséges életvezetési képességek termelése,
- az önfejlesztési (önnevelési, önművelési, önképzési stb.) képességek termelése.

Ezek a részfolyamatok különböző – elsődlegesen emberformáló és elsődlegesen nem emberformáló – intézményekben (a családban, az iskolában, a civil társadalmi szerveződésekben stb.) mennek végbe. A folyamatok és az intézmények között bonyolult kapcsolatok szövődnek, és mindegyikük kiemelkedő jelentőségű értékekkel és hozzáadott értékekkel gazdagítja a társadalmi és térségi képességallokációt.

A térségi – társadalmi képességallokáció sok különböző eredetű, formájú és intenzitású emberi erőfeszítés összegeződött eredménye. Ezen belül a gazdaságilag hasznosítható emberi tőkét lehetetlen pontosan tisztán elkülöníteni, mert az emberi tőke az emberi erőforrások kiiktathatatlan, szerves része, és egyrészt lehetetlen az emberi erőforrások egészétől elszigetelten kifejleszteni, másrészt: lehetetlen az emberi erőforrások egészétől elszigetelten felhasználni.

Minél gazdagabb az ember képességstruktúrája, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy ez a képességstruktúra a speciális (pl. a gazdasági) alkalmazási területeken is a maga teljességében hasznosul. A speciális képességek az általános képességeken belül léteznek. Az ember a munkájában is összes emberi képességének latba vetésével dolgozik.

Az ökonomista szemlélet alapvető tévedése, hogy úgy képzelet: az emberből – pl. az általános művelést háttérbe szorító szakképzéssel – közvetlenül munkaerőt formálhat, holott az ember a munkahelyén is ember, aki történetesen valamilyen speciális munkát végez. A specializációban nem a technikai jellegű specialitások, hanem az általános emberi képességek speciális kombinációi jelentik a tulajdonképpeni szakmai-foglalkozási tartalmat.

A fentiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az emberi erőforrások (képességek) egyetemes fejlesztése és fejlődése az alapja a speciális képességek fejlesztésének és fejlődésének. Ez abból a szempontból is lényeges, hogy az ember továbbképezhetősége, átképezhetősége is elsősorban iskolázottsága (általános műveltsége) általános színvonalától függ. Az ember életében négyszer-ötször esedékes pályamódosítás (szakmaváltás) csak a magasabb műveltség bázisán képzelhető el.

Az emberi erőforrások sokoldalú fejlesztésének és ésszerű felhasználásának jobb esélyeket kínál egy innovatív társadalom, mint egy pozíciótartó társadalom. Ebből következik, hogy egy térség fejlődésének, ill. lemaradásának az alapja, az innovációk tömeges társadalmi jelenléte, illetve hiánya. Azonban egy társadalom innovációs teljesítőképessége egyszerre sok feltételtől függ. A feltételek egyik része az emberi, a másik része a nem emberi erőforrások körébe tartozik. A pozíciótartó társadalmakból az innovatív társadalmakba való átmenet rendszerint azon múlik, hogy az adott térség elő tudja-e teremteni a szükséges és elégséges mértékben

- az innovatív képességeket,
- az innovatív törekvéseket közvetlenül ösztönző-segítő intézményeket,
- az innovációs törekvések megvalósításához szükséges pénzforrásokat.

Az iskolázottság növelése – ezen belül az általános és a szakképzés fejlesztése – általában gazdagítja a kistérség innovációs képességét. Ezért a mai lokális képzőintézményeknek is innovációs változásokon kell keresztülmennie, hogy olyan embereket bocsásson ki a falai közül, akikre (legalább)

- a rugalmas, átváltható tudás,

- a problémafelismerő és -megoldó képesség,
- a kezdeményező („vállalkozói”) magatartás jellemző.

A mai iskola ezeknek a követelményeknek csak a töredékét képes kielégíteni. De akármilyen tartalmi, szervezeti, módszertani stb. nehézségekkel terhelt is a mai iskola, az iskolázottság színvonalának általános növekedése, a különböző fokú iskolák tömeges hozzáférhetősége az innovációs esélyek szempontjából mindenképpen pozitív fejlemény legalább három vonatkozásban:

1. Az iskolázottsággal szükségképpen növekszik az a – valamilyen módon mindenkire kiterjedő – kulturális alapzat, amely mindenfajta társadalmi-gazdasági fejlődés elemi feltétele.
2. A hozzáértésnek az a minimuma, amelynek birtokában az ember képessé válik különböző innovatív feladatok szakszerű megoldására, többnyire iskolákban – közép- és felsőfokú szakképzési intézményekben – szerezhető meg. A szakképzettséget a munkatapasztalat nagymértékben elmélyítheti, de korántsem helyettesítheti. Az egyénnek fel kell készülnie élet- és munkafeladataira.
3. Az iskolázottság színvonalának általános emelkedése minden egyénben formálja az értelmiségi attitűdöt, ami az iskolázott embert irányadó személyiséggé teszi közvetlen környezetében. Nem csak az a lényeges tehát, hogy meghatározott innovatív feladatra kellő számú szakmailag felkészült személy rendelkezésre álljon, hogy tehát a kreatív elgondolást közvetlenül megvalósítsák, hanem az is, hogy a társadalom különböző csoportjaiban, szervezeteiben és közösségeiben ugyancsak kellő számban legyenek olyan irányadó személyiségek, akik – saját szakterületükön kívül is – felismerik az innovációs lehetőségeket, és képesek általában is értékelni az innovatív kezdeményezések jelentőségét, aktívan segíteni azok sikeres megvalósítását.

Ezzel a megállapítással elérkeztük ahhoz a fejezetindító gondolathoz, hogy az embereknek kreatív, problémamegoldó tudásokkal kell rendelkezni a kognitív társadalomban. Ez az a tudás, amely képessé teszi őket az önmegvalósításra, és ez a tudás, mint hozzáadott érték nagy szerepet játszik a térség és társadalomfejlesztési folyamatokban. Ha az emberi erőforrások fejlesztését célspecifikusan (minden csoport számára adekvát fejlesztési programokat tervezünk) építjük be a fejlesztési folyamatokba, akkor már nem az lesz a területfejlesztési kutatások indító gondolata, hogy a mindenkori hátrányos helyzet oka, vagy következménye egy térség leszakadásának, hanem azt fogjuk kutatni, hogy melyek azok a képzési területek, amelyek elsődlegesen, másodlagosan, vagy netán már felső fokon szükségesek ahhoz, hogy az emberek életminősége, életmódja és legfőképpen életszínvonala pozitívan megváltozzon a leszakadó térségekben. De ehhez még egyszer hangsúlyozom, nélkülözhetetlen az emberi erőforrások fejlesztése, mind térségfejlesztő szakemberek részére, mind az alacsonyan képzett lakosság részére.

Hivatkozások:

- Tóth József: A magyar településrendszer mai struktúrája és fejlődési trendjei in: A terület és településfejlesztés társadalmi összefüggésrendszere JPTE Pécs 1999
- Bánlaky Pál: Térségfejlesztés – ki mondja meg, hogy mit tegyünk? In A terület és településfejlesztés társadalmi összefüggésrendszere JPTE Pécs 1999
- Bendixen, Peter: A kultúra és a piac in: Kultúra és Közösség 1995/1

Bálint János – Juhász Mária – Nemes Gusztáv – Bálint András: Javaslat a TEP = Technológiai Előrettekintési Program Magyarországon térség- és vidékfejlesztési fejezetére 2000
Gáspár László: Bevezetés az emberi erőforrások elméletébe JPTE Pécs 1996
Jakobi Ákos: A területi egyenlőtlenségek új elemei az információs társadalomban in: A regionális földrajzi tanszék jubileuma ELTE Budapest 2002
Ács Péter – Béres Csaba – Filó Csilla: e-neighbourhood, azaz a hipertér lokális perspektívái in: Kultúra és Közösség 2003/1

Források:

FVM Termékpályás szövetkezet megvalósítási tanulmány 2001
BMTT Kistérségi operatív Programok 2002
Duna-Dráva Nemzeti Park idegenforgalmi hasznosítása, marketing koncepció és marketingprogram megvalósítása
Dél-Dunántúli Régió Kistérségi Társulásainak felkészítését szolgáló képzési programcsomag és helyzetfeltárás elkészítése az EU SAPARD program követelményeinek megfelelő programok kialakításának, fogadásának és megvalósításának érdekében.
A vasúti közlekedés megtartásának és továbbfejlesztésének hatásai a régióban. Drávai Kishajós vizitürizmus
„Életfa projekt” – a kistérség stratégiai céljainak meghatározása és fejlesztési projektjeinek kidolgozása a lakosság bevonásával.
Tanulmány a 67. sz. főút országhatárig történő meghosszabbításáért, és határátkelő nyitásáért. Dél-Dunántúli Régió Komplex Fejlesztési Program

Lúzsoki parasztház